

**CSÁKI RÉKA, CSÁNK IVETT, KIS JUDIT,
TURBUCZ MARIANN, VÉGH MÁRTA**

A MUNKAERŐPIACTÓL VALÓ TÁVOLMARADÁS VIZSGÁLATA DESZK, KÜBEKHÁZA, TISZASZIGET, ÚJSZENTIVÁN TELEPÜLÉSEKEN

Kutatócsoportunk által végzett kutatás célja a munkaerőpiactól való távolmaradás okainak és következményeinek vizsgálata a gazdaságilag aktív népesség, vagyis az életkorukat és egészségi állapotukat tekintve munkaképes, de a munkaerőpiactól távolmaradó lakosok körében. Az adatfelvételt a Szegedi Kistérségben végeztük, ezen belül Deszk, Kübekháza, Tiszasziget és Újszentiván településeken. Elsősorban mélyinterjúkon keresztül szerettük volna megtudni, mi az oka a munkanélküliségnek, keresnek-e állást, vagy netán már belenyugodtak helyzetükbe az általunk megkérdezettek. Arra is szerettünk volna fényt deríteni, hogy van-e egyáltalán még munkalehetőség az említett településeken, vagy esetleg már csak közeli városokban van esélyük az itt élőknek a munkaerőpiacon történő elhelyezkedésre.

2007.	Január	Február	Március	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szeptember
Szeged város	6,5	7,1	7,2	7,0	6,6	6,5	6,3	6,4	6,5
Algyó	6,6	7,5	7,2	6,8	6,2	6,0	5,6	5,9	6,2
Deszk	7,1	7,9	7,3	7,0	6,2	5,1	5,7	4,8	5,7
Dóc	17,2	19,3	18,2	16,5	16,1	15,4	14,4	13,3	11,9
Domaszék	7,4	7,8	7,7	8,2	7,7	7,8	6,7	7,0	7,1
Kübekháza	10,8	11,7	13,8	12,9	10,8	10,9	9,6	10,3	9,3
Röszke	8,4	9,6	8,8	8,6	7,9	8,0	8,4	8,5	9,1
Sándorfalva	8,6	9,3	9,4	9,4	8,5	8,3	8,0	8,4	8,3
Szatymaz	9,6	10,8	11,1	10,4	9,4	9,4	9,3	9,7	10,1
Tiszasziget	8,7	9,7	9,8	9,2	7,6	7,8	7,6	7,8	7,2
Újszentiván	5,4	5,7	5,6	5,6	4,8	5,2	5,7	5,1	5,3
Zsombó	6,2	6,9	6,5	7,4	7,4	7,5	6,9	6,2	6,2

A nyílvántartott álláskereső aránya településenként a szegedi kistérségben

Forrás: Munkaügyi központ

ALAPSOKASÁG, MEGFIGYELÉSI EGYSÉG, ADATGYŰJTÉSI MÓDSZER

Alapsokaságunk a megfigyelt négy település lakossága volt, megfigyelési egységnek pedig azokat az egyéneket tekintettük, akiknek nincs bejelentett munkaviszonyuk. A körbe mindazon gazdaságilag aktív egyének beletartoznak, akiknek nincs munkaviszonyból származó jövedelmük, továbbá az idény- és feketemunkások. Huszonöt mélyinterjút készítettünk a lakosok munkaaktivitási attitűdjének feltárása céljából.

Mielőtt az elvégzett kutatás, illetve az interjúk levont tanulságairól, valamint az eredményekről íránk, fontos, hogy tisztázzunk egy- két munkanélküliséggel, illetve a kutatásunkkal kapcsolatos fogalmat, fogalmi kört többek között azért, mert a lejjebb olvasható elemzésben sikerült e főbb témák köré csoportosítani az interjúkból levont következtetéseket, valamint a munkanélküliség főbb okait a szóban forgó településeken, és a munkanélküli interjúalanyok életének leggyakoribb jellemzőit. Ilyen főbb témák a mobilitás, a női munkanélküliség, a megbecsültség és természetesen az, hogy milyen jövőképpel rendelkezik egy már több, mint fél éve munkanélküli egyén.

DEPRESSZIÓS TÉRSÉGEK

Ez a Magyarország előterében lévő probléma több okból is különös erősséggel vetődik fel a falusi, a mi kutatásunk esetében a községi, elmaradottabb térségekben. Az okok a következőkben foglalhatók össze: az egyenlőtlen fejlődés miatt igen eltérő az egyes térségek GDP színvonala, infrastruktúrája, munkahely-ellátottsága. Az alapvetően munkaexportőr térségek a nagyvárosi és nagyipari munkahelyek válsága, válságmenedzselése miatt igen jelentős foglalkoztatási feszültségekkel küzdenek; valamint az alacsony szintű infrastruktúra és a kedvezőtlen összetételű munkaerő-állomány következtében a tőkebeáramlás nem kellő intenzitású. A mi kutatásunkban a depressziós (elmaradott, hátrányos helyzetű) térségeket a szegedi kistérség települései közül négy, Deszk, Kübekháza, Tiszasziget és Újszentiván jelentette. Általánosságban véve az elmaradott helyzetű területek kedvezőtlen helyzetének kialakulásában szerepet játszottak és játszanak a kedvezőtlen természetföldrajzi adottságok, valamint az adott területek gazdaság- és településpolitikája is. Vannak térségek, amelyekben a hátrányok összegződnek, egymás hatását felerősítik és különösen az általános, az ország

egészet érintő gazdasági nehézségek idején élesen a felszínre kerülnek. A depressziós térségek legélesebb és legfájdalmasabban megnyilvánuló jelensége a munkanélküliség, a foglalkoztatási gondoknak ez a legsúlyosabbika. A kedvezőtlen térségi differenciák jelensége ezenkívül a népesség számának csökkenése (elvándorlás), korösszetételének kedvezőtlené válása (öregedése), de kisebb térségekben fontos jelenség az ingázás is.

FÓKUSZÁLT ÉLETTÖRTÉNETEK

Ebben a részben arra próbálunk rávilágítani, mekkora befolyással bír a családi háttér az egyén életére, mennyi esélye van egy hátrányos helyzetű családba született egyénnek arra, hogy felnőttként nem kell majd nélkülöznie, és a gyermekeinek is jobb életszínvonalat tud biztosítani. ¹

Családi háttér

A válaszadók jellemzően jelenlegi lakhelyükön töltötték gyermekkorukat, csak kevesen akadtak olyanok, akik a városból költöztek ki vidékre. Azok az interjúalanyaink, akik kiköltöztek, a városi panel házak magas rezsiköltsége miatt kényszerültek erre a lépésre.

Az interjú alanyok többségét gyermekkorukban szigorúan nevelték, sokuknak továbbtanulási útjukat előre meghatározták. Két megkérdezett is ápoló szeretett volna lenni, de szülei eltérítették tervétől, mert akkoriban telített volt a szakma.

A munka nélkül élők szüleinek iskolai végzettsége általában mindenhol 8 általános, ritkán főként az apukáknál valamilyen szakma. Többségüknek van testvére, sőt van akinek 12 testvére van.

Iskolai végzettség

Első körben azt vizsgáltuk, hogy mennyire befolyásolta interjúalanyainkat szüleik iskolai végzettsége, befolyásolta-e egyáltalán.

¹ A élettörténet, mint módszer részletes módszertani leírásáról lásd.: Pászka Imre: Narratív történetformák. A megértő szociológia nézőpontjából. Belvedere Meridionale Szeged, 2007.

Az szülők iskolai végzettsége nagyrészt kevesebb, mint 8 általános, maximum szakmunkásképző, bár akadt olyan is, aki nem tudott választ adni, mert még soha nem kérdezte őket. Arra a megállapításra jutottunk, hogy a szülők iskolai végzettsége nagymértékben befolyásolja gyermeke iskolai végzettségét, mivel általában gyengébb anyagi helyzetet von maga után, és az elvárások sem olyan nagyok, mint egy értelmiségi család esetében.

A megkérdezettek szinte mindegyike hármas, négyes tanuló volt, nem jártak speciális szakra az általános iskola alatt. Sokan csak a 8 általánost végeztek, vagy középiskolát, majd azután rögtön munkába álltak, vagy legalábbis kísérletet tettek rá. A középiskolát többségében a szülők akarata szerint választották, tulajdonképpen kényszerből mentek az adott irányba, amit sajnálatosan valószínűleg ezen okokból nem tudtak elvégezni, nem volt meg a motivációjuk.

Akik szakmunkásképzőbe jártak, vagy elvégezték, vagy nem. Felsőfokú tanulmányt csak 3 alany végzett, valamint idegen nyelveket kis hányaduk tanult.

Kevesen szeretnének már tanulni, sokan azt gondolják, hogy egyébként sem fogna már úgy az agyuk, valamint nincs rá pénzük, nem lenne értelme nagyobb összeget áldozni feleslegesen.

Jelenlegi élettörténet

Ebben a témakörben a válaszadók családi állapotát, életkörülményeit vizsgáljuk. Megpróbálunk bepillantást nyerni a munka nélkül tengődő emberek mindennapjaiba.

Családi állapot, gyermekek

Az elkészített interjúk alapján ritka az a munkanélküli, aki egyedül él. Legtöbbjük házas, de akad, aki élettárral él, esetleg szüleivel. Az egy háztartásban élők száma átlagosan 3–4 fő, de az 5 fős háztartások is gyakoriak. A 25 megkérdezett közül csupán ketten élnek egyedül. A szükségletek kielégítése azonban ott is nehézségeket okoz, ahol többen élnek egy háztartásban. Általában nem a megkérdezettek az egyedüliek, akik nem végeznek kereső tevékenységet. Jellemző, hogy a házastárs, vagy élettárs is munkanélküli, esetleg rokkantnyugdíjas van a családban.

Talán éppen ezért minden megkérdezett félti a gyermekét, hogy olyan sorsra jut, mint ő. Megleپődvé tapasztaltuk azonban, hogy a megkérdezettek közül csupán egy hölgy mondta, hogy örül annak, hogy a 14 éves lánya szeretne szakmát tanulni. Egy másik hölgy pedig azt mondta ezzel kapcsolatban, hogy „a lányom még nem tudja, hova szeretne menni, mert jónak kell lenni a tanulmányi

eredményének, de ez nagyon nehéz”. Egy harmadik válaszadó úgy gondolja, hogy akkor sem feltétlenül lenne több esélye gyermekének a munkaerőpiacon, ha „lenne pénze taníttatni”. A legmegdöbbentőbb válasz a kérdésünkre -hogyan fenyegetettnek érzi-e a gyermekét a munkanélküliség által- azonban a következő volt: „Nem érzem, mert megvan mindenünk., persze lehetne több is, de tudjuk mi a nélkülözés, meg ha van, azt is.” Sajnos tehát nem jellemző, hogy tudatosan nevelik gyermekeiket, és megértetik velük a tanulás fontosságát. Akinek eszébe is jut, hogy tanulni kellene, az sem ösztönzi gyermekét. Itt ugye látszik, hogy nem egyenlőtlen esélyekkel indulunk az életben, ezzel kapcsolatban Ferge Zsuzsától szeretnék idézni: „A társadalmi életesélyek egyenlőtlenségei magukban foglalják azt, hogy eleve, amikortól beleszülettünk egy családba (vagy még család sincs), egyenlőtlenek az esélyeink mindenre (lakásra és iskoláztatásra, jó munkára, és „jó” kapcsolatokra). Egyenlőtlen az esélyünk az anyagi, a társadalmi, a szimbolikus tőkéhez való hozzájutáshoz, ahhoz, hogy képesek legyünk jogaink érvényesítésére.” (Ferge 2005)

Talán azért is ez a pesszimizmus a megkérdezettek részéről, mert mindenkinek van olyan ismerőse, aki szintén kiszorult a munkaerőpiacról, olyan azonban már kevésbé, aki segíthetne nekik. Mióta elvesztették állásukat, legtöbb megkérdezett kapcsolati tőkéje megfogyatkozott, ha esetleg van is, aki szeretne segíteni, nagy valószínűséggel nem tud.

A megkérdezettek egy része szintén nehéz körülmények között nőtt fel. A többség életében nagy változást hozott a munka nélkül eltöltött idő, jelentősen romlott életszínvonaluk. 3 válaszadó semmilyen változást nem érzékelt életkörülményeiben. Természetesen ők vannak kevesebben. 14-en számoltak be kisebb vagy nagyobb mértékű változásról, 8 személytől pedig nem kaptunk értékelhető választ. Mint mondják, nagyon nehezen jönnek ki a háztartás havi jövedelméből, néhol a gyermekek eltartása is gondot okoz, és egyre nehezebb. Tehát nehezen elégitik ki a család szükségleteit, de a többség azt mondja, hogy az alapvető dolgok megvannak.

Legtöbbször a spórolást jelölték meg változásként, 3-an pedig azt, hogy többet vannak otthon, és „unalmas”.

Bevételi források

A fő bevételi forrást a segélyek, a közmunka, és az alkalmi munkák jelentik, továbbá a házastárs, vagy élettárs keresete, és a családi segítség. Természetesen több forrásból számítanak jövedelemre a válaszadók, nem talákoztunk olyan munkanélkülivel, akinek csupán egy forrásból származik a jövedelme. 10 fő

mondta, hogy kap valamilyen segílyt, 6 főnél segít a házastárs keresete, 7-en kapnak segítséget családjuktól, és csak az alkalmi munkát vállalók száma is nagy. A szükségletek kielégítése azonban így is szűkös marad.

Szükségletek

A 25 válaszadó közül 14-en panaszolták el, hogy nagyon nehezen jönnek ki havi jövedelmükből, és többen mondták, hogy egyre rosszabb. Majdnem mindenkinek van otthon kertje, ahol zöldségeket, gyümölcsöket termeszt, és/vagy van „jóság”, ami fedezi legalapvetőbb szükségleteiket, azonban – mint tudjuk – más dolgokra is kell költeni, például be kell fizetni a számlákat, és ruhát kell venni a gyerekeknek. A következő idézetek szemléltetik is ezt:

„Éhen nem halunk. Tartunk disznót, jószágot. Csak a számla sok.”

„Éppen zöldségeket, gyümölcsöket termesztünk. Egyszerűen élünk.”

Nyolcan úgy érzik, nagyjából elő tudják teremteni a szükséges dolgokat, 3-an pedig maximálisan, 100%-osan kit tudják elégíteni szükségleteiket.

Mindennapok, szabadidő

Egy munkaerőpiactól távol maradó embernek nem könnyű megküzdeni a mindennapokkal. Legalábbis a többségnek, főleg ilyenkor télen, amikor nem nagyon vannak alkalmi munkák, talán az egyetlen lehetőség a közmunka, ami 2 hónap. A fennmaradó időt mindannyian házimunkával, ház körüli munkával töltik. Akinek kiskorú gyermeke van, talán könnyebb helyzetben van. Uzsonnát kell készíteni nekik, esetleg iskolába vinni, segíteni a házi feladat elkészítésében, mindenképpen foglalkozni kell velük. A többségnek ennyiből áll egy napja. Összesen 3 megkérdezett napi programjai közt szerepel a munkakeresés. A szabadidős tevékenységek azonban nem gyakoriak. Vannak, akik azt mondták, hogy előtte sem végzett több szabadidős tevékenységet, a többség azonban arra panaszkodott, hogy már nem jár el sehova, és a baráti köre is megfogyatkozott. 7 válaszadónak, egyáltalán nincs hobbi, nincs olyan dolog, ami esetleg kizökkenthetné a mindennapok monotonitásából. 4 megkérdezett szívesen kertészkedik, olvasni szintén 4-en szoktak, a nőknél előfordul a kézimunka is, szívesen kötnek, horgolnak, vagy esetleg gobelin. Ez utóbbi viszonylag drága hobbi, ezt úgy oldják meg az érintettek, hogy születésnapjukra ezt kapnak a szüleiktől. 2 fő szeret számíto gépezni, internetezni. Egyik hölgyet a fia tanította meg az internet használatára, azóta nagyon szeret honfoglalózni. A könyvtárban volt köz-

munkán, ott volt lehetősége gyakorolni hobbiját. A férfiaknál jellemzőbb a TV nézés, zenehallgatás, 1 úr futballozik. Van, akinek több hobbjaja is van, ez segíthet elviselni a munka nélkül töltött időt.

Megbecsültség

A válaszadók többségét érték már negatív tapasztalatok, mióta munkanélküli. Legjellemzőbb vád, ami éri őket, hogy nem is akarnak munkát keresni, mert aki keres, az talál. Ebben egyébként lehet valami, mert mindenki úgy gondolja, hogy érdemes elhelyezkedni, ennek érdekében azonban kevesen tesznek is valamit. De ez egy másik témakörbe tartozik.

Arra a kérdésünkre, hogy *Mennyire érzi magát megbecsültnek, mióta munkanélküli lett?*, változó válaszok érkeztek. 8 válaszadó nem érzi magát megbecsültnek, 2 hölgy inkább magával nem tud elszámolni, amiért nincs munkája, a többiek pedig nem érzik, hogy változott volna a megbecsültségük. A munka elvesztése inkább lelkileg volt megterhelő. Mindenkinek rossz volt természetesen, hogy elvesztette állását, valaki sírással vezette le a feszültséget, voltak azonban olyanok, akiknél depressziót váltott ki a kialakult helyzet. Erről 5-en számoltak be. Valakinek sikerült kilábalnia belőle a család, vagy a barátok segítségével, vannak azonban, akiknél ma is tart a depresszió.

Elmondható, hogy a család toleráns azzal a tagjával szemben, aki nem tud elhelyezkedni, és próbálnak segíteni, ahogy tudnak. Ez elmondható a barátokról is.

Más, idegen emberekről azonban nem feltétlenül. Habár 18 főt nem ért még negatív tapasztalat, 7-en sok ilyenről számoltak be, megalázónak érzik a helyzetet. Azt gondolják a válaszadók, hogy aki élete során már került olyan helyzetbe, mint ők, az átérzi a helyzetüket, valamint többen mondták, hogy falun nem jellemző a negatív diszkrimináció.

A MUNKANÉLKÜLIVÉ VÁLÁS LEGFŐBB OKAI

A munkanélkülivé válás legfőbb oka a válaszok alapján a munkahelyek megszűnése, a folyamatos leépítések. A munka elvesztése utáni elhelyezkedés legnagyobb akadálya pedig az alacsony iskolai végzettség, a szakmák elavultsága.

Az interjúalanyok közül felülreprezentáltak azok, akik állandó munkaviszonyt szeretnének létesíteni, ám erre csak Szegeden látnak lehetőséget. A másik oldalon viszont bár kevesen, de előfordulnak olyanok is, akik inkább alkalmi munkákból élnek, mint hogy bejárjanak Szegedre dolgozni a minimálbérért. Ez

viszont egy újabb problémát vet fel: a távolságot Szeged és a kistérségek között. Megkérdezett többsége elpanaszolta, hogy a faluban nincs munkalehetőség, Szegeden pedig nem érdemes munkaviszonyt létesíteni, ha nem térítik meg az úti-költséget.

Több megkérdezett is elmondta, hogy, azért nem vették fel egy munkakörbe, mert nem Szegeden lakott.

A munkáltatók sokszor kikötik azt, hogy a nem szegedieket ne közvetítsék ki az állásajánlatokra, mert be se érnének munkakezdésre, vagy, mert drága az utaztatásuk. A tömegközlekedés a települések és Szeged között rossz szerezintű, ritkán járnak a buszok és zsúfoltak.

Volt olyan interjúalany is, aki elmesélte, hogy minimálbéréből ki kellett fizetnie a munkaruháját és az útiköltségét is, semmivel nem támogatták, így a fizetéséből alig maradt a létfenntartására, családját nem tudta eltartani. Ahogy ő mondta „nem érte meg” ilyen munkaviszonyt fenntartania, inkább felmondott, azóta is otthoni gazdálkodást folytat. Szerinte a Munkaügyi Központ nem segít a munkanélkülieknek, csak felesleges pénzkidobás az állam részéről.

A falvakban és Szegeden is inkább csak alkalmi munkákat vállalnak ezek az emberek. A szerződés nélküli munkák veszélye sokszor fennáll, hogy nem fizetik ki a munkát, vagy bármikor elküldhetik a munkavállalót, semmiféle biztonságot nem nyújt a megélhetésben.

A feketemunka jelenti a legáltalánosabb megélhetési forrást, a legális munkaerőpiacra való visszajutás esélye nagyon minimális. Alanyaink között is többen a feketemunka mellett voksoltak, szerintük a mai magyar gazdaságban csak itt van esélyük.

Ezek az emberek általában középkorúak, iskolai végzettségük többnyire 8 általános, esetleg valamilyen szakma, amely mára „elértéktelenedett”, ilyen például a férfiszabó, kötőnő.

Az interjúink között két pályakezdő fiatal is van, ők relatíve jobb elhelyezkedési lehetőségekkel rendelkeznek. Ők arról panaszkodtak, hogy nehéz megtalálni a diplomájukhoz illő munkát, más munkakörbe pedig túlképzettségük miatt nem veszik fel őket. A „felesleges emberek diplomával” vannak a legrosszabb helyzetben, mert megszerzett tudásuk, szellemi tőkájuk sokszor ebben a térségben gyakorlatilag használhatatlan. A fiatalok esetében nemcsak, hogy alacsonyabb jövedelemből kell, hogy éljenek, hanem számukra meghosszabbodott a tényleges felnőtté válásig és önállósulásig terjedő életszakasz.

Az első stabil munkahely megtalálása, a beilleszkedés, az iskolában tanultak és a munkahelyi követelmények összeillesztése a fiatalok számára nagyobb

munkaerő piaci zökkenőkön keresztül lehetséges, mint az idősebb korosztályok rutinosabb munkavállalói számára.

A rendszerváltás óta folyamatosan szűnnek meg a munkahelyek, nagyobb cégek alapítására a helyi vállalkozóknak tőkehiány miatt kevés esélye van, a külföldi tőke pedig igen lassan áramlik Szeged környékére. A legtöbb helyen az önkormányzatok váltak a legnagyobb foglalkoztatóvá, a megszűnt TSZ-ek után. Ezek a munkák főként a közhasznú és közmunkák keretében zajlanak, de csak időszakosak.

A MUNKANÉLKÜLISÉG KÖVETKEZMÉNYEI

A megkérdezettek megjelenése általában rossz volt: ápolatlanok, igénytelenek, szinte mindegyikük dohányzott, a nyelvi kódjuk kidolgozatlan volt. Volt olyan interjú, ami azért húzódtott el, mert az alany nem értette a kérdéseket, sokszor többszöri magyarázat után sem tudott válaszolni a kérdésre, ilyenkor ki kellett hagynunk néhány kérdést.

A túlélés általánosan használt eszköze mindenhol az igényszint mérséklése, az életszínvonalak a jövedelemhez való igazítása. Ez azonban már társadalmilag is káros tendencia, mert az igénytelenséget terjeszti, és generálja az elszegényedést.

Az interjúk tapasztalatai alapján érdemes kiemelni a legsúlyosabb hatások közül is a mellőzöttséget, a feleslegessé válás érzetét, amely sok tartós munkanélküli esetében vezet betokosodáshoz és/vagy valamilyen szenvedélybetegség irányába sodorja őket. Többségük szenvedett vagy még mindig szenved depresszióban.

A hosszú állástalanság következtében megindul az egyén leépülése szellemileg és fizikailag egyaránt. A megszerzett szakmai képzettség gyorsan megkopik, elfelejtődik, ezért sok esetben az új munkahelyek létesítése sem jelentene megoldást, mert ezek az emberek a rengeteg kihullott tudásanyag hiányában már nem lennének képesek versenyképesek maradni a piacon. Nincs esélyük az elhelyezkedésre, egyetlen céljuk, hogy bent maradjanak a megélhetésüket biztosító ellátási rendszerben. A munka nélkül élőknek különböző túlélési stratégiákat kell kiépíteniük.

Az interjúalanyaink között is vannak olyanok, akik nem tesznek különösebb erőfeszítéseket az elhelyezkedésükre, közmunkát is csak akkor végeznek, ha hívják őket, megelégszenek ezzel az életformájukkal, nem is tudnak elképzelni mást, annyira megszokták.

Vannak olyanok, akik minden munkát elvállalnak és a feketegazdaságban is, igyekeznek jó munkájukkal megbecsülést kivívni maguknak.

Vannak olyanok, akik tisztában vannak helyzetükkel, és tudatosan számolgatva igénybe vesznek mindent, ami nekik jár, szinte a segélygyűjtés az életük.

Az eddig megkérdezettek többsége sikeresen alkalmazkodott jelenlegi életformájához, és bár néha megnéz 1–1 álláshirdetést, esetleg részt is vesz 1–1 állásinterjúban, beletörődött sorsába, nem játszik fontos szerepet számára az álláskeresés. A túlélés keretei a legtöbb esetben meglehetősen szűkösek.

A munkanélküliség statisztikai adatai nem pontosak csak megközelítőleg, többen nem regisztráltak soha vagy „kijelentkeztek”, kikerültek a Munkaügyi Központból.

ELHELYEZKEDÉSI LEHETŐSÉGEK

Válaszadóink az utóbbi néhány hónapban próbáltak elhelyezkedni, de sikertelenül. Az állásokat az Internet, Déli Apró, vagy más újsághirdetések alapján keresték, emellett, akik regisztráltatták magukat a Munkaügyi Központban, azokat kiközvetítették több helyre is, de ezeket az állásokat, mire odaértek már mások betöltötték.

Az általunk vizsgált településeken a legjellemzőbb kijelentés, hogy nincs munka.

A még létező munkalehetőségek településenként: (Az interjúalanyok elmondása szerint)

- ✧ Újszentivánon van a Faktum, amely egy gyerekbútor készítő cég; a Bovira, ahol díszítőelemeket gyártanak, van a Célgép, de annak csak az irodája van Újszentivánon. Továbbá az önkormányzat próbál segíteni. 3 hónapos munkát adnak, behívják őket közmunkára általában (kapálás, járda-építés). Emellett az alkalmi munkák, ami főként mezőgazdasági jellegű.
- ✧ Kübekháza: Csak szezonális alkalmi munkák és a közmunkák
- ✧ Tiszasziget: Fólia, közmunka, tűzép telep, ABC, parkgondozás, takarítás. Még van a sertéstelep, de ott két mázsás zsákokat kell emlegetni
- ✧ Deszk: Szanatórium; Taurus gumigyár, kisebb vállalkozások; alkalmi munkák, sokan említették a rózsázást; Vörös Cukrászda, éttermek, kisboltok, közmunkák.

CSALÁDSEGÍTÉS

2006 áprilisában megváltozott a rendszer, már nem kell tartani a kapcsolatot a munkaügyi központtal, általában mindenhol családsegítő központokat hoztak létre kapcsolattartásra. Több feltételtől függ az együttműködés. Például függ attól, hogy az illető alulképzett, aluliskolázott, vagy esetleg reménytelen a helyzete, ahhoz, hogy találjon megfelelő munkát, hogy elhelyezkedhessen a munkaerőpiacon. A családgondozónak jogában áll, hogy beszüntesse az együttműködést, például, ha a kliens alkoholbeteg, vagy ha nem piacképes a szakmája.

Számos olyan kliens volt az interjúalanyok között, akiknek, mikor még tanulták a szakmát el tudtak, vagy el tudtak volna helyezkedni vele, mára viszont már nincs egyáltalán szükség az adott szakmát űzőkre a munkaerőpiacon. De olyan alannal is találkozhattunk, aki a nyomdász szakmát tanulta, ami már akkoriban sem volt piacképes, a gépek bevezetésével pedig haszontalanná vált.

A családsegítő szolgálatnál jelentkező munkanélküli egyénekkal szerződést kötnek, amely tartalmazza, hogy ki miért is jött ide, ki mit vállal, illetve milyen szankciók vannak. A szerződés kimondja, hogy a családsegítővel köteles a kliens együttműködni, miután bejelentkezik. Ők pedig kötelesek hatvan napon belül egy beilleszkedést segítő programot készíteni, ami alapján megpróbálják visszaintegrálni az illetőt a munkaerőpiacra. Segítséget nyújtanak a kliensnek, ami azt jelenti, hogyha állásinterjúra kell mennie, és vinni kell oda egy szakmai önéletrajzot, akkor nekik kötelességük segíteni megírni a klienssel együtt, hogy ő is tanuljon belőle. Továbbá segítenek időpontot kérni állásinterjúra, ha esedékes, vagy ha a kliens ismeretlen városba megy interjúra, a családsegítő elkíséri őt. Ezt a beilleszkedést segítő programot évente felül kell vizsgálni, hogy a kitűzött célok mennyire teljesültek, kell-e változtatni valamit a szerződésen, munkába állt-e már a kliens, tehát értékelni kell az elmúlt egy éves munkát. Ezek után pedig rendszeresen vissza kell járni a családsegítőhöz, míg együtt munkát nem találnak. A látogatások során jegyzőkönyv készül, amelynek segítségével nyomon követhetik a munkanélküli helyzetét, lelkiállapotát.

KÖZMUNKA

Az interjúalanyok nem okolják az önkormányzatot, nagyon hálásak, amiért ideiglenes munkát, közmunkát biztosítanak nekik, amivel, hacsak egy időre is,

biztosítani tudják a megélhetésüket. Az önkormányzatok pályázatok segítségével biztosítanak ideiglenes állást falujuk munkanélküli lakói számára. Ha a kliens tanulni nem akar, nincs egyáltalán motiválva, akkor értelmesebb a kapcsolat-tartásnak, a családsegítő nem köteles felszólítani arra a munkanélkülit, hogy igenis, működjön együtt. Ha viszont ambiciózus, szeretne segíteni saját magán, jelenlegi helyzetén, és ezáltal családján is, akkor tárt karokkal várják őket az önkormányzatoknál, azon belül pedig a családsegítő szolgálatnál. A vizsgált négy településen, rendkívül készségesek a munkanélküliekkel, rendszeresen pályázatot nyújtanak be, hogy segíthessenek a klienseiken. A tiszaszigeti munkanélkülieknek felcsillant a szemük, mikor az önkormányzatnál dolgozókról kérdeztük őket. Örömmel számoltak be arról, hogy az ő falujukban egyedülálló, hogy mennyire készségesek, segítőkészek a hivatalban dolgozók. Megtesznek mindent azért, hogy rajtuk segítsenek, rendszeresen pályázatot nyújtanak be az ő érdekükben, és sorra nyerek meg azokat. A pályázatokat bizonyos időciklusokra írják ki, melyet ha megnyernek, a munkanélkülieket tudják foglalkoztatni, ezalatt a parkgondozást, és egyéb felmerülő tevékenységeket értem. Ezek a pályázatok pedig nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy a klienseik testileg, és lelkiileg is kitartsanak a nehéz időkben. Anyagilag is jól jön az a pénz, és számos esetben a lelki betegségek megelőzésére, és azokból való kilábalásra is kiváló, úgymond terápiaként is szolgálhat.

AZ INTERJÚALANYOK JÖVŐKÉPE

A tartós sikertelenség érzete, valamint az állásinterjúkon való újbóli és újbóli visszautasítás nem éppen egy optimistának mondható jövőképet vált ki a munkanélküliekből.

A 25 interjúalanyból felülreprezentáltak azok – összesen 23 fő –, akik szerint nem csak, hogy növekszik a lakóhelyükön a munkanélküliek aránya, de a munkanélküliek helyzete romlani fog Magyarországon. Mindössze 2 fő mondta azt, hogy a munkanélküliek aránya stagnál, illetve, hogy a munkanélküliek helyzete sem jobb, sem rosszabb nem lesz. Az interjúalanyokról az mondható el, hogy szinte egytől egyig egyetértettek abban, hogy ha a településükön a helyi polgármesteri hivatalok nem segítenék őket „közmunka” címen, akkor semmilyen megélhetési forrásuk nem lenne. A helyi viszonyokat illetően szinte kivétel nélkül mindenki szájából elhangzott az a már-már szlogenné vált mondat, hogy a: „vidéki nem kell”. Tehát a lakóhelyükön tovább fog növekedni a munka-

nélküliség, hiszen helyben nagyon kevés a munkalehetőség, a közmunkán és az alkalmi, napszám munkákon kívül kevés a lehetősége az embereknek. Országos szinten pedig az volt az általános vélemény, hogy egyre rosszabb lesz, javulás nem várható, hisz az állam nem törekszik arra, hogy munkahelyeket teremtsen és akinek van lehetősége, esze és persze fiatal (mert ez nagyon fontos kritériumnak bizonyult), az kimegy külföldre. A jelenlegi kormány szapulása attól függően, hogy kimondták vagy nem, érezhető volt a levegőben, de egy hölgy ki is mondta a véleményét, ami így hangzott:

„Ha Gyurcsányt leváltják talán jobb lesz. Amikor Orbán Viktor volt fenn akkor jobban éltem. Jobban kijöttem a pénzemből, mint most. A munkanélküli járadék nagyon kevés, ebből nem lehet megélni.”

Arra a kérdésre, hogy *„lát-e reményt a jelenlegi helyzetéből való kilábalásra”* meglepő módon a 25 válaszadóból 11-en bizakodóak és látnak reményt a munkára, a jobb életre, azonban a többségről, 14 főről mégis csak az mondható el, hogy rendkívül pesszimista és nem lát esélyt a kilábalásra.

Egy optimista vélemény:

„Próbálok optimista lenni, ha pesszimista lennék az még rosszabb lenne. Ha pesszimista lennék csak állnék a föld felett és lefele kaparnék, akkor mélyíteném a lyukat és nem tömiteném. De én próbálok tömiteni. Van egy munka valahol, ami rám vár és tudom, hogy egyszer megtalálom ezt a munkát. Tehát optimista vagyok.”

Az optimista vélemények megszólaltak a tekintetben, hogy mennyire jellemzi az egyént a tenni akarás. A tenni akarókon látszódott, hogy mindent megtesznek annak érdekében, hogy találjanak bármilyen állást, tehát ők mennek a munka után és nem mástól várják a „megváltást”. Akár továbbképezni is hajlandóak magukat, csakhogy jobb életet tudjanak maguknak és családjuknak biztosítani.

Az optimisták között előfordultak olyanok is, akik akarnak dolgozni, de mégis az érezhető rajtuk, hogy nem tesznek meg mindent az elhelyezkedést illetően, inkább kívülről várják a lehetőséget. Ők azok, akik a helyi önkormányzatok nyújtotta közmunkával nincsenek megelégedve, de a jobb lehetőségek után nem törik magukat.

A pesszimistákon inkább a közöny hangját, mint a tenni nem akarást lehetett felfedezni. Ők már inkább sorsukba beletörődve élnek abból a járadékból, amennyit kapnak, tehát semmi jelét nem mutatták a változtatni akarásnak.

Egy 40 éves nő véleménye:

„Nem nagyon vagyok optimista. Már 40 évesen érzem, hogy itt fáj, meg ott fáj. Itt helyben vagyok közmunkán, nem megyek be Szegedre a minimálbérért. Tanulni nem

fogok már, már 40 éves vagyok. Feledékeny vagyok, sokszor felejték ám. Jó ez így, a férjem legalább dolgozik, keressen ő, az a dolga."

Az interjúk során kiderült az, hogy azok, akik valaha Szegeden éltek és egykor tartós munkaviszonnyal rendelkeztek, sokkal jobban el vannak keseredve a jelenlegi helyzetüktől és keresik a munkát, a lehetőséget. Míg azok, akik a kistérségi településeken nőttek fel, és soha nem rendelkeztek tartós munkaviszonnyal, inkább a járadék mögé bújva, és különböző kifogásokat keresve munkanélküliként képzelik el életük hátralevő részét. Ha bevallják, ha nem, de ez érződik ki a szavaikon, a mondataikon.

SEGÉLYEZÉS, TÁMOGATÁSOK

A jövőképhez tartozó fontos kérdéseink közül volt az egyik az, hogy : *„Mit gondol nagyobb támogatást kapnak a jövőben azok az emberek, akik nem találnak munkát?”*

Erre a kérdésünkre egyöntetű választ kaptunk, mégpedig azt, hogy a támogatások nem fognak nőni. Egy munkanélküli házaspár hölgy tagja ekképpen nyilatkozott:

„Jó lenne többet kapni annak, aki férj és feleség. Kevés az a 46.000 Ft. Az átmeneti segély is nagyon minimális."

A hölgy elmondása szerint a házastársaknak még rosszabb a helyzetük, hiszen ott csak az egyik fél jogosult a munkanélküli járadékra. Persze nemcsak a házastársaknak nehéz, hanem az egyedülálló munkanélkülieknek is. Mindenki egyetértett abban, hogy a munkanélküli járadék nagyon kevés, nem lehet belőle kijönni, még egy egyedülállónak sem, nemhogy egy családnak. Az a szomorú helyzet, hogy az összes vélemény megegyezik a tekintetben, hogy a munkanélküliek helyzete egyre rosszabb lesz és, hogy a támogatásokat illetően sem várható javulás. Ez az életkörülményeikben is szinte kivétel nélkül megjelenik, hiszen mindenkinek problémát okoz a közüzemi számlák kifizetése, és az egyéb fogyasztási cikkek megvásárlása (élelem, ruha), és sajnos a jövőben sem várható jobb helyzet.

A megkérdezettek közül felülreprezentáltak azok, akik kihangsúlyozták, hogy nekik mindig első dolguk a közüzemi számlákat kifizetni és csak utána jöhet a megélhetéshez szükséges dolgok megvásárlása. Egyetlen egy interjúalany beszélt arról, hogy nála kikapcsolták a villanyt és a kisebbik lányát elvették tőle.

Persze lehet, hogy ez másnál is előfordult már, csak ők nem vallották be. Arról mindenki egyaránt panaszkodott, hogy a járadékból nem lehet kijönni, de akadt olyan válaszadó is, aki azt mondta, hogy a nyári napszámos munkákból tud félretenni télire, az ínségesebb időkre. De azt mondhatjuk, hogy a nagy átlagot mégis csak az jellemzi, hogy ha nélkülözve, szűkösen is, de igyekszik kijönni az adott járulékból.

MOBILITÁSI HAJLANDÓSÁG

A „Gondolt-e már arra, hogy munkavégzés céljából más magyarországi régióba, esetleg külföldre költözzön?” kérdésre az idősebbek abszolút nem gondoltak, a fiatalabbaknak megfordult a fejükben, de ha lehet, akkor inkább Szegeden helyezkednének el, mert ahhoz is pénz kell, hogy az ember kimenjen külföldre dolgozni.

Egy 28 éves, szociális munkás szakra járó lány véleménye:

„Megfordult a fejemben, de mivel Szegedre járok főiskolára még ide vagyok kötve másfél évig. Lehet, hogy mobilis leszek majd, de egyelőre próbálok majd Szegeden elhelyezkedni, de ha muszáj lesz akkor elmegyek innen.

Az interjúalanyok 32 %-a gyermekkorában szegedi lakos volt, és már felnőttként költözött ki anyagi okok miatt. Szegeden nehéz volt a megélhetés, sok volt a rezszi a panel lakásokban, ezért költöztek ki a kistérségbe. A válaszadóknak ezen része most is visszavágyik Szegedre, ha tudna visszaköltözne, de egy rossz állapotú vályogházból, valamint munkanélküli segélyből az elköltözés lehetetlen. Hiszen azért az ingatlanért nem tudna egy nagyobb városban másik lakást vásárolni. A tősgyökeres kisteleplési lakosok nem kívánnának máshova költözni, még akkor sem, ha máshol talán jobban lenne munka, mert ők nekik jó ott, ők már nem mennek sehova. Tehát általánosnak mondható az az érzés, hogy inkább a közmunkánál és a megszokott településnél maradnak a munkanélküliek, minthogy más régióba költözzenek. A legtöbben Budapestet, illetve a Dunántúlt jelölték lehetőségnek munkavégzés céljából. Az interjúalanyok közül mindössze a két pályakezdő mutatott hajlandóságot a mobilitás iránt. Egyrészt azért, mert költözéshez, a váltáshoz is pénz kell, ami viszont a munkanélkülieknek nincs. Másrészt azért függetlenül attól, hogy ezeknek az embereknek nincs munkájuk ők szeretnek itt élni, pozitív attitűdökkel rendelkeznek a lakóhelyük iránt. Tehát

nincs más lehetőség, mint a helyben maradás és a várakozás illetve lehet, hogy csak vágyakozás egy jobb, szebb, könnyebb jövőre.

LEHETŐSÉGEK

Ami a jövőképet illeti a munkanélküliek még több támogatást szeretnének, függetlenül attól, hogy a mostanit elegendőnek vagy kevésnek ítélik meg az emberek, az adófizető állampolgárok. Magyarországon számos munkaügyi szolgáltatás, szervezet létezik, amely segíti a hátrányos munkaerő-piaci pozícióban lévők sikeres visszatérését a munkaerőpiacra. E programok filozófiája, hogy a munkanélkülivé vált egyént fel kell készíteni arra, hogy képes legyen elhelyezkedni a munkaerőpiacon, képes legyen egy állást megtalálni és betölteni. Gyakran gondot okoz az, hogy az álláskeresőnek megfelelő legyen a megjelenése, ápoltsága és tiszta legyen, valamint legyen megfelelő ruhája. Emellett egyaránt fontos a munkához szükséges ambíció, szakértelem, megfelelő lelki – érzelmi állapot.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BALCSÓK ISTVÁN: A munkanélküliség területi egyenlőtlenségei és legjellemzőbb folyamatainak alakulása az 1992–2002 közötti időszakban. Debreceni Egyetem. Debrecen. 2005.
- FERGE ZSUZSA: Ellenálló egyenlőtlenségek (A mai egyenlőtlenségek természetrajzához) In: Esély 2005/4.
- GYEKICZKY TAMÁS: Munkanélküliség, megoldások és terápiák. MTA Szociológiai Kutatóintézet. Kossuth Könyvkiadó. 1990.
- Munkaerőpiac – Eszközrendszer – Érdekegyeztetés, nemzetközi konferencia. Gödöllő. 1992. szeptember 3–5, Tanulmánykötet. STRUKTÚRA DC Könyv- és Lapkiadó. 1992.
- SIMONYI ÁGNES: Munka nélkül (családi alkalmazkodási stratégiák és hiányuk) In: Szociológiai Szemle 1995/1.
- SZÉKELY VINCE: A munkanélküliek segítése In: www.szochalo.hu.
- PÁSZKA IMRE: Narratív történetformák. A megértő szociológia nézőpontjából. Belvedere Meridionale Szeged, 2007.